

LŐRENTHEY Imre (1867–1917), az Őslénytani Tanszék második professzora (1907–1917)*

*Prof. Imre LŐRENTHEY (1867–1917), head of the Department of
Palaeontology of the University of Budapest from 1914 to 1917*

GALÁCZ András¹

(2 ábra)

Tárgyszavak: Lőrenthey Imre, Őslénytani Tanszék, tudománytörténet, Hantken Miksa
Keywords: Imre Lőrenthey, Department of Palaeontology, history of science, Miksa Hantken

Abstract

Imre LŐRENTHEY was a pupil of Maximilian HANTKEN (1821–1893) who was the founding professor of the Department of Palaeontology at the University of Budapest. Lőrenthey eventually became the second professor of palaeontology of this university. He started his career with short period at the University of Kolozsvár (Cluj-Napoca) and then he rose in the hierarchy through promotion at the Budapest University, he became a full professor and Head of the Department of Palaeontology in 1914. His specialization concentrated on young Tertiary invertebrate palaeontology and he published papers on foraminifers, molluscs and decapod crabs from Hungary (mainly from Transdanubia and Transylvania) and abroad. His main fields of interest were the geology of the surroundings of Budapest, the palaeontology and stratigraphy of the youngest Tertiary (known as Pannonian), and the palaeontology of Tertiary decapod crabs. In all these topics he published important papers and seminal monographs. He participated actively in academic life, as a member and official of several scientific institutions and societies. When appointed to be professor of the palaeontology department, LŐRENTHEY enthusiastically got himself deeply involved in the work of renewing the teaching structure, renovating the infrastructure of the department itself and enlarging the department's collections. His life was cut, by his untimely death in 1917, thus ending a brief but highly fruitful career. His name and work are remembered with respect and honour on the occasion of the celebration of the 125th anniversary of the founding of the Department of Palaeontology.

Összefoglalás

LŐRENTHEY Imre, HANTKEN Miksa (1821–1893), a Budapesti Tudományegyetem Őslénytani Tanszéke alapító professzorának tanítványa az egyetem második őslénytan professzora volt. KOCH Antal melletti rövid kolozsvári tanársegédeskedés után visszakérülve az egyetemre 1914-ben érte el az egyetemi rendes tanári kinevezést. Szakterülete a fiatal harmadidőszak gerincelen maradványainak vizsgálata, főleg a puhatestűek és tízlábú rákok tanulmányozása volt. Ez utóbbi témában egyedülálló szaktudása a teljes kainozoikumra és Magyarországon kívüli területekre is kiterjedt. Sokat tett Budapest és környéke geológiai megismeréséért, míg terciár ráktanulmányai mellett legértékesebb munkásságát a pannóniai őslénytan és rétegtan területén fejtette ki. Tanszékvezetői kinevezését követően lelkesen vetette bele magát az önálló Őslénytani Tanszék újjászervezésébe: új helyiségek kialakításába, berendezésébe, a gyűjtemény és az oktatási segédanyag gyarapításába. Igen eredményes munkásságának 1917-ben tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála vetett korai véget.

Bevezetés

Ez a fénykép (1. ábra) oly rég óta, ameddig csak vissza tudok emlékezni, BOGSCH László professzori szobájának falán függött. Nem tudom pontosan, mikor készült

*Megemlékezés a Budapesti Tudományegyetem Őslénytani Tanszéke alapításának 125. évfordulója alkalmából

¹ELTE Őslénytani Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C.

1. ábra. LÓRENTHEY Imre, a Budapest Tudományegyetem professzora (1910 körül)

Fig. 1. Imre LÓRENTHEY, professor of palaeontology at the University of Budapest (ca. 1910)

de, láthatóan egy magabiztos, derűs tekintetű férfit mutat, aki nyilván életének fontos napján öltözött korának előkelőségei ünnepelőjébe: díszmagyarba. Ő LÓRENTHEY Imre, a Budapesti Egyetem Őslénytani Tanszékének második vezetője, az egyetem nyilvános, rendes tanára, tulajdonképpen az első magyar főhivatású paleontológus. Nagy elődei, akik Magyarországon a paleontológia tudományát meghonosították, egyben világszerte elismert szakemberek lettek, csak részben tekinthetők foglalkozás szerinti paleontológusoknak. Kiváló őslénytani munkákat készített KOVÁTS Gyula, BÖCKH János, vagy PÁVAI VAJNA Elek, nem is beszélve a legkiválóbból, HANTKEN Miksáról, de mindannyian általános geológiai, nyersanyag-kutatási, térképezési tevékenységük mellett foglalkoztak őslénytannal, és többségük hivatali rangot is viselt, ami alaposan megosztotta tudományos tevékenységre fordítható energiáikat. LÓRENTHEY azonban mindvégig egyetemi állásban dolgozott, oktatási munkáját főként, tudományos tevékenységét pedig csaknem kizárólag a

paleontológia területén fejtette ki. Időnek előtte távozott az élők sorából, mégsem mondhatjuk, hogy csonka életművet hagyott hátra.

Kezdetek

LÓRENTHEY Imre Pál a budapesti WURMB Imre és a jászberényi KALMÁR Emília fiaként született Pesten, 1867. április 17-én. Édesapja a budapesti egyetem questora volt, vagyis az a hivatalnok, aki az egyetemi hallgatók előadásokért fizetett és a professzoroknak járó tandíjait szedte be. Ő volt az, aki a családi nevet 1877-ben LÓRENTHEYRE változtatta. Az ifjú LÓRENTHEY a kegyesrendieknel, vagyis a piarista főgimnáziumban tanult. A piarista hagyományoknak megfelelően erős természet-tudományos képzést kapott — természetrajz tanárára, RAPPENSBERGERre egész életében hálával gondolt vissza. Már gimnazista éveiben látogatta SZABÓ József és HANTKEN Miksa egyetemi intézeteit. Tehette — a család az egyetem épületében lévő szolgálati lakásban lakott.

1885-ben érettségizett, és az egyetem bölcsészeti karára, a természetrajz-földrajz szakra iratkozott be. Kedvencei a paleontológiai órák és foglalkozások voltak. HANTKEN Miksa, aki az ifjút gyerekkorától ismerte, korán pártfogásába vette, és abban a gondoskodó, tanítva nevelő légkörben részesítette, ami akkor az Őslénytani Tanszéken a tanárok és érdeklődő diákok viszonyát jellemezte. HANTKEN előadásai mellett kitüntető szorgalommal látogatta MARGÓ Tivadarnak, az állattan professzorának előadásait. Paleontológiából és zoológiából is díjakkal méltatott hallgatói

pályaműveket — ma úgy mondanánk, diákköri dolgozatokat — írt. A geológiai tárgyakat SZABÓ Józseftől és LÓCZY Lajos, akkori műegyetemi tanártól tanulta. Aligha lehetett volna abban az időben kitűnőbb felkészülést szerezni széles magyar földön őslénytan–földtan témakörből. Közben (1889–1990-ben) gyakorló tanári állást vállalt a budapesti Tanárképző Gyakorló Főgimnáziumban, hogy felkészítse magát tervezett jövőjére, az oktatói pályára.

Egyetemi tanulmányai végeztével 1890-ben doktorált, és szinte azonnal a magyar geológia másik őriása, KOCH Antal mellé került. HANTKEN ajánlására tanársegédi meghívást kapott Kolozsvárra, ahol KOCH tizenkettedik éve építette a Ferenc József Tudományegyetem Ásvány–földtani Intézetét. LŐRENTHEY ekkor már túl volt első tudományos publikációján. HANTKEN javaslatára a nagy professzor munkáját tematikusan folytatta: míg HANTKEN őslénytani érdeklődésének fő területe az idősebb harmadidőszak volt, kedves tanítványának a fiatalabb terciert és annak ősmaradványait ajánlotta. Első dolgozata, ami a Földtani Intézet Évkönyvében, 1890-ben jelent meg, a nagymányoki pontusi emelet faunájáról szól. 1895-ig még további 4 közleményt jelentetett meg a dél-dunántúli fiatal-tercier előfordulásokról. Ezekkel a műveivel klasszikussá tette Szekszárd, Árpád, Kurd és Hidas ma pannóniaiak nevezett rétegeinek és azok faunáinak lelőhelyeit.

Kolozsvár és újra Budapest

LŐRENTHEY Kolozsvárott nagy lelkesedéssel vetette bele magát az egyetemi életbe. Hamarosan megtalálta az érdeklődésének megfelelő helyi témákat. Egyik legjelentősebb geológiai felfedezéséhez vezetett az a munka, aminek első eredményeit 1893-ban „*Adatok az erdélyi tőzgeztelek faunájához*” címmel a kolozsvári Orvostermészettudományi Értesítőben tette közzé. 1895-ben még két cikket közölt a témáról, rámutatva, hogy a fiatal, az ő nevezéktana szerint pontusi korú tőzegrétegek közé települt tufaszintek a Keleti-Kárpátok belső övéhez simuló Hargita igen fiatal vulkáni működését bizonyítják. Ez merész megállapítás volt egy kezdő szakembertől, mivel szemben állt a SZABÓ József nyomán általánosan vallott nézettel, ami szerint a Kárpát-medencei fiatal vulkáni vonulat kialakulását egyvidejűnek, középső-miocénnek tartották. Meglátása mai tudásunk szerint helytállóan bizonyult.

Két évet töltött a kolozsvári intézetben, ahol KOCH Antal személyében második atyai tanítómesterre talált. Oktató munkája mellett részt vállalt az egyetemi gyűjtemény gyarapításában, s bár erdélyi vonatkozású tudományos dolgozatai csak éveken később jelentek meg, azok eredményeit előadások formájában bemutatta az Erdélyi Múzeum Egylet felolvasó ülésein.

Lejárván kétéves kolozsvári terminusa, visszatért Budapestre, és az 1893-ban HANTKEN Miksa mellett megüresedett tanársegédi állást vállalta el. Nem sokáig élvezhette azonban szeretett mestere közelségét: HANTKEN megbetegedett, és 1894. június 26-án meghalt. 1895 nyaráig az Őslénytani Tanszékot megbízottként SZABÓ József, majd az ő halálával SCHMIDT Sándor és KRENNER József felügyelte, de a valóságban az ifjú LŐRENTHEY vezette. A két geológus gigász, HANTKEN és SZABÓ nyomán megüresedett tanszéki vezető posztokat be kellett tölteni, és ezt az egyetem úgy oldotta meg, hogy összevont Geo-Paleontológiai tanszékot hozott létre, ennek vezetésére pedig KOCH Antalt hívta meg. Az új konstrukcióban LŐRENTHEY megtartotta tanársegédi

posztját, sőt egyre sokasodó szaktudományi érdemei ellenére 9 éven át tanársegéd maradt, 1896-ban a gerinctelen állatok paleontológiájából magántanárrá habilitált, de csak 1899-ben kapott segédtanári (adjunktusi) kinevezést. Ez aligha múltott KOCH Antalon, aki egészen nyugdíjba vonulásáig, 1914-ig mindenben támogatta.

Budapestre visszakerülve LÖRENTHEY másik nagy szakmai érdeklődési területére koncentrált: igyekezett mind több ismeretet szerezni és közzétenni a főváros környékének geológiájáról. Elsősorban a fiatal terciér képződmények érdekelték, és miközben sorra jelentek meg erdélyi munkásságának eredményei, leírt ősmaradványokat a Budai Márgából és a lábatlani eocénból is, és egyre többet publikált a most már pannóniainak nevezett kőzetekből. Ekkor (1903) közölte egyetlen gerinces-paleontológiai munkáját, két új teknősfajt írt le a kolozsvári eocénból. Általános geológiai témák is foglalkoztatták. Cikkeket közölt a magyarországi talajokról, a Sashalom környéki kavicsok koráról. Nagyon sok időt töltött terepi munkával — egyedüli bejárásokat végzett és állandóan járta a környéket hallgatói egyre népe-sebb csapatával. Mind többet ment külföldre is. 1889-ben tanulmányutat tett Észak-Olaszországban, Svájcban, Franciaországban és Angliában. Megismerkedett kora legnagyobb paleontológusaival, meglátogatta a híres kőütlelelőhelyeket, és mindenütt alaposan tanulmányozta a múzeumok, gyűjtemények anyagát. 1897-ben és 1898-ban egy-egy félévet töltött Münchenben, a kor egyik legnagyobb paleontológusa, Karl ZITTEL mellett. Vele is több tanulmányutat tett németországi, ausztriai és svájci területeken. Ekkor járt a KÖKEN igazgatta tübingeni intézetben és az Otto FRAAS vezette stuttgarti Naturalien Cabinetben. Ezek az intézmények az őslénytan közép-európai „Mekkáinak” számítottak. 1899-ben LÓCZY Lajossal járt Olaszországban, majd később Oroszországban, Finnországban, a királyi Romániában. Rövid időt töltött a Kaukázusban, ahol a DÉCHY Mór szervezte expedíció munkálataiban vett részt, főleg mint kőzet- és ősmaradvány-gyűjtések vezetője.

A ZITTEL-nél töltött idő meghatározó volt későbbi munkásságára. A müncheni professzor bizta meg ugyanis azzal, hogy dolgozza fel a bajor állami gyűjteményben található fosszilis rákokat. A vizsgálatokhoz kapcsolódóan hozzálátott a magyarországi harmadidőszaki Decapodák leírásához is, és a tanulmányok eredményeit a Tudományos Akadémia Matematikai és természettudományi Közleményeiben, cikksorozatban ismertette. Sikeres munkásságát bizonyítja, hogy további megbízásokat is kapott: egyiptomi és szardíniai terciér rákokat is feldolgozott. A Decapodákkal való foglalkozás végigkísérte egész életét.

HANTKENTŐL tanulta meg, milyen fontosak a mikroszkópi tanulmányok. Mikro-paleontológiai mintákat is vizsgált, foraminiferás cikkei is vannak, és olyan egzotikus anyaggal is foglalkozott, mint a SZÉCHÉNYI Béla kelet-ázsiai expedícióján gyűjtött paleozoos kőzetekben található, csiszolatban vizsgálható foraminifera-fauna.

A Budapesti Tudományegyetem vezető tanára

LÖRENTHEY egyetemi karrierje 1903-ban mozdult ismét, amikor elnyerte az egyetemi rendkívüli tanári címet, 1907-ben nyilvános rendkívüli tanári kinevezést kapott, 1914-ben pedig érdemesnek tartották arra, hogy rendes tanárrá kinevezve rábízák az újra önállósított Őslénytan Tanszék vezetését. Ebben nagy szerepe volt az akkor nyugállományba vonuló KOCH Antal ajánlásának. 25 év után tehát mestere,

HANTKEN Miksa teljes értékű örököse lett, s ennek a feladatnak igyekezett a legmagasabb szinten megfelelni.

1905-ben ENTZ Géza és KOCH Antal rendes tagok javaslatára a Tudományos Akadémia III. Osztályának B) Alosztályába levelező taggá választották. Székfoglalóját „*Budapest pannóniai és levantei korú rétegei és ezek faunája*” címmel tartotta és adta ki, mely munka tulajdonképpen a Palaeontographicában, az egyik legtekintélyesebb őslénytani monográfia-sorozatban „*Die pannonische Fauna von Budapest*” címmel 1902-ben megjelent munkájának összefoglalása. Budapestre visszatérve megszakadt aktív kapcsolata az Erdélyi Múzeum Egylettel, lelkesen bekapcsolódott viszont a Magyarhoni Földtani Társulat tevékenységébe. 1907 és 1909 között a Társulat első titkára volt, s ebben a minőségében szerkesztette a Földtani Közlönyt. Titkári működése alatt zajlott le a hírhedt ARADI-botrány. A csaló ARADI Viktor állítása szerinti budai-hegységi jura rétegek helyzetét (nevesen triászba tartozását) LŐRENTHEY szervezte társulati bejárás tisztázta, majd az ügyet LŐRENTHEY tollából született elegáns Közölny-cikk zárta le. Titkári terminusa lejártával haláláig a Társulat Választmányának tagjaként vett részt a geológiai közéletben.

Fontos részletesebben is megemlékeznünk arról a tudományos tevékenységről, ami őslénytani–rétegtani munkálkodásának fővonalát képezte. A legfiatalabb harmadkori képződmények bűvárlatát a pontusi és levantei fossziliák tanulmányozásával kezdte, majd mindinkább elmélyítette ismereteit e korszak teljességére nézve. A Magyar Földrajzi Társaság Balaton-bizottsága, személy szerint LÓCZY Lajos felkérésére részt vett a mindmáig legnagyobb magyar természettudományi vállalkozás, a Balaton és környéke tudományos vizsgálatában. „*Adatok a balatonmelléki pannóniai rétegek faunájához és stratigraphijához*” c. monográfiája (1905) és „*A tihanyi Fehérpart pannóniai rétegeiről*” (1908) írott munkája korszakos jelentőségű a Pannon-medence miocén végi geológiájának megértése szempontjából. Ezekben a munkáiban a korábbi levantei megjelölés helyett a magyar geológiában oly fontossá vált pannóniai elnevezést használta, amit TELEGDI ROTH Lajos nyomán ő elevenített fel a szakirodalomban. Eredményeivel vitát váltott ki nem egy kortársa részéről — legemlékezetesebb VITÁLIS Istvánnal, de különösen HALAVÁTS Gyulával folytatott szakmai polémiaja, ahol megcsilllogtatta kifinomult kritikai érzékét és meggyőződéséhez megalkuvás nélküli ragaszkodását, melyet kortársa és egyetemi kollégája, VADÁSZ Elemér oly fontosnak tartott mindig kiemelni. Sztratigráfiai eredményei a legújabb kutatások fényében nem bizonyultak teljesen helytállóknak, de a szemlélet, mellyel a mai lehetőségekhez képest oly korlátozott, csakis a felszíni előfordulásokra alapozható tényanyagot kezelte, maradandó értékű.

Nemcsak az Akadémián és a Földtani Társulatban, hanem más tudományos intézményekben is tevékenykedett. Tagja volt a Természettudományi Társulatnak, amelynek egy korábbi pályázatán pályadíjat nyert „*Baróth környékének földtani viszonyai*” c. dolgozatával. E munka sajnos soha nem jelent meg nyomtatásban, kézírata elkallódott. A Természettudományi Társulatnak választmányi tagja volt, és igazgatósági tagságot vállalt az Uránia Tudományos Színháznál, a részvénytársasági alapon működtetett tudománynépszerűsítő Rákóczi úti intézménynél. Az 1886-ban alakult Szent István Akadémia az elsők között választotta IV. Matematika, Természet- és Műszaki Tudományok Osztályának tagjául. Az 1899-ben létrejött ún. Kis Akadémia munkájában is lelkesen részt vett. Az őslénytani tudomány népszerűsítésére 1904-ben előadásorozatban ismertette a paleontológia és a geológia legújabb ered-

ményeit. De ezek mellett tagja maradt az Erdélyi Múzeum Egylet Orvos-természet-tudományi Szakosztályának, s tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak, a Magyar Filozófiai Társaságnak és a Felső Oktatásügyi Egyesületnek is.

Egyetemi munkássága egészen kiemelkedő. Előadásait kezdetben KOCH Antallal összehangolva hirdette meg. BOGSCH László igen alapos tanulmányából ismerjük, hogy míg 1896-ban megkezdett tanári működése elején a gerinctelen állatokat rendszertani sorrendben kezdte oktatni, először a Protozoákat és Coelenterátákat, majd ezt követően az Echinodermatákat és Vermeseket, majd a Molluscákat és Bryozoákat ismertette, addig KOCH Antal például az általános őslénytant és a magyarországi vezérkövületeket oktatta. Az 1900-as évek kezdetétől LÖRENTHEY mindinkább átvette az őslénytant oktatásának teljes témakörét, míg KOCH Antal paleontológiai előadásai egyre rövidebbek lettek, s nyugdíjba vonulásáig inkább a földtani, szerkezetgeológiai és Magyarország földtanára vonatkozó témákra terjedtek ki. KOCH és LÖRENTHEY között végig kiváló volt a kapcsolat, oktatási feladataikat látható módon megosztották, de hallgatói terepgyakorlatokat, tanulmányi kirándulásokat sokszor együtt vezették.

Az Őslénytani Tanszék vezetője

KOCH 1913. évi nyugdíjazásakor LÖRENTHEyt nevezték ki a Geo-paleontológiai Intézet igazgatóhelyettesévé (2. ábra). Ekkor léptették elő PRINZ Gyulát, az intézet 1904-től díjazott gyakornokát tanársegéddé, a díjazott tanársegédi posztra pedig VADÁSZ Elemér került, aki aztán 1908-ban lett az intézet második tanársegéde. Az 1911–1912-es tanévben mindketten előreléptek: PRINZet adjunktussá, VADÁSZt első tanársegéddé nevezték ki. 1913-ban PRINZ elvállalta az Erzsébet Nőiskola tanári állását, így VADÁSZ adjunktussá avansálhatott. Ekkor sor kerülhetett a Geo-paleontológiai Intézet kettéválasztására és az önálló Őslénytani Intézet újlagos létrehozására, amit már 1912-ben SCHAFARZIK Ferenc, akkor a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke gróf ZICHY János vallás- és közoktatásügyi miniszterhez írott levelében is sürgetett. Kinevezésekor LÖRENTHEyt MÁGÓCSY DIETZ Sándor, a Bölcsészettudományi Kar dékánja egyúttal felkérte a Geológiai Tanszék ügyeinek ellátására is addig, míg a tanszék élére megfelelő vezetőt talál. LÖRENTHEY a Geológiai Tanszék vezetőjeként SCHAFARZIK Ferencet vagy BÖCKH Hugót ajánlotta, de javaslatától függetlenül PAPP Károlyt nevezték ki az általános és történeti földtan nyilvános rendkívüli tanárává, egyúttal a Geológiai Intézet igazgatójává.

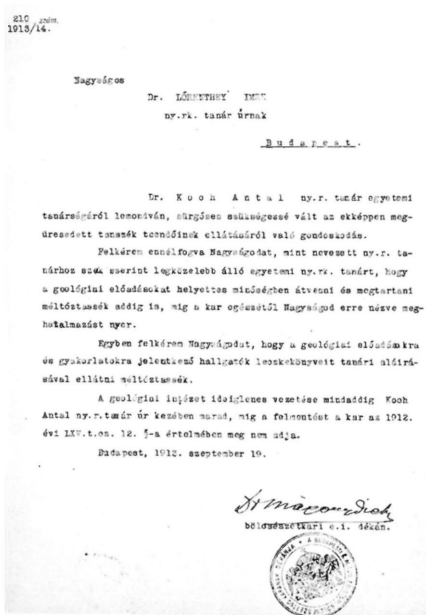
Az Őslénytani Tanszéknek ettől kezdve LÖRENTHEY mellett csak egy kinevezett oktatója volt, MAJER István. Régi célját azonban LÖRENTHEY Imre elérte. HANTKEN után most ő kezdetet neki, hogy az önállóvá vált Őslénytani Tanszékot megszervezze. A tanszék területileg is elvált a Geológiai Intézettől. A Múzeum Körút 4/a épület 3. emeletéről, ahol LÖRENTHEY szobája (a későbbi Földtani Tanszék könyvtárhelyisége) KOCH professzori szobája mellett volt, a tanszék a főépület északi és keleti oldalán, a földszinten és az alagsorban kapott helyet. Bőségesen állt rendelkezésre hely ahhoz, hogy LÖRENTHEY berendezze a tanszék oktatási helyiségeit, elhelyezze a könyvtárat és a számára oly fontos gyűjteményt. Ekkor azonban már háborús idők jártak. Nem volt könnyű a szűkös időkben bútorokat, a gyűjtemény elhelyezésére szolgáló szekrényeket, szemléltető eszközöket beszerezni. Már csak

halála után érkeztek meg azok az egyedi, mives gyűjteményi szekrények, amik aztán csaknem száz évig, a tanszék legutóbbi költözéséig szolgálták a hallgatói bemutató anyag tárolására és a gyarapodó kollekció elhelyezésére.

Miközben egyre nagyobb tanítási és szervezési feladatokat vállalt, folytatta az oktatásban felhasznált szemléltető eszközök készítését. A magyarázó feliratokkal ellátott, a különböző ősmaradványok morfológiáját bemutató preparátumokat maga készítette, szép kézirásával is ő látta el, és recens tengeri állatok vásárolt preparátumaival együtt azokat az őslénytani gyakorlatokon használta. Sok eredeti darabot ma is tanszékünk megbecsült tárgyai között őrzünk.

Megfeszített tanszékszervezői munkája mellett számos más feladatot is ellátott. Ő írta a Pallas Lexikon őslénytani címszavait, és természetesen folytatta kutatómunkáját. Viszaszatért Erdélybe, ahol bekapcsolódott az ottani föld-gázkutatásba. Azon kevés magyar geológusok közé tartozott, akiknek nem volt számottevő kapcsolata a Földtani Intézettel, bár egy alkalommal, 1890-ben SCHAFARZIK Ferenc mellett önkéntesként részt vett geológiai felvételezésben. Az Intézet tevékenységét nagyra tartotta, amit bizonyít, hogy az általa feldolgozott paleontológiai anyag tekintélyes részét az intézeti múzeumban helyezte el, ahol azt értékéhez méltóan máig őrzik. Érdekes, hogy amiként első tudományos dolgozata, utolsóként publikált cikke is a Földtani Intézet kiadványában jelent meg. Ez a munka báró NOPCSA Ferentől Albániában gyűjtött eocén kőületeket ismertetett.

Tanári működésének kezdetétől dolgozott egy magyar nyelvű őslénytani tanönyv megírásán. Ehhez az Akadémiától és a minisztériumtól is anyagi segítséget kapott, de a kéziratot befejezni nem tudta. Csaknem teljes állapotba hozta viszont paleontológiai munkásságának legkiemelkedőbb eredményét, „A magyar korona

2. ábra. A dékáni kinevezési irat, melyben LÖRENTHEY Imrét bízzák meg a Geo-paleontológiai Intézet ügyeinek ellátásával (1913)

Fig. 2. Letter of appointment from the Dean of the Faculty of Science commissioning I. LÖRENTHEY to conduct the affairs of the Institute of Geo-Palaeontology (1913)

országi fossilis decapoda-rákjainak monográfiáját". „Csak az utolsó simítás hiányzott” — írta özvegye a munka kezdőlapjára, amikor a monumentális mű KARL BEURLEN német paleontológus szerkesztésében, végül 1930-ban (1929-es dátummal) a Földtani Intézet *Geologica Hungarica* sorozatában megjelent.

A mű kéziratát vitte magával Nyírmadára 1917 nyarán, amikor pihenés céljából rokonaihoz utazott. Itt azonban ételmérgezést kapott, és augusztus 13-án meghalt. Özvegye, az 1908-ban nőül vett SOMOSSY MARGIT és három kicsi gyermeke mellett az egész magyar tudomány lesújtva állt ravatalánál. A Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra. Az Akadémia nevében HORVÁTH Géza múzeumőr, rendes tag, a nagy entomológus búcsúztatta. Akadémiai nekrológiát régi barátja, PÁLFY MÓRIC írta, a Földtani Közlönyben kollégája, VADÁSZ Elemér „örökítő tag” emlékezett meg róla.

„Munkaereje teljében vesztettük el a hazai őslénytán egyik hivatott, előkelő munkását, árván és bizonytalan sorsban maradt az őslénytán nehezen kiküzdött tanszéke” — írta VADÁSZ, és szavai profétikusnak bizonyultak. 1947-ig, TELEGGI-ROTH KÁROLY kinevezéséig az Őslénytani Tanszék vezető professzor nélkül, a Geológiai Intézet alárendeltségében működött.

Ez a munka nem szigorú tudománytörténeti igénnyel készült, hanem emlékezés, tisztelgés nagy elődünk előtt. Ezért végezetül arról szólok, amit LŐRENTHEY Imre egyetlen kortársa sem mulasztott megemlíteni. Ez pedig habitusa, a hallgatói, munkatársai irányában mutatott kedvesség, szerető gondoskodás. „Hallgatóival szemben mindig csaknem baráti jóindulattal viseltetett s közvetlen kedélyes modorával nagyban elősegítette tárgyának megkedveltetését” — írja róla VADÁSZ. „Nagy lelki gyönyörűséggel foglalkozott tanítványaival, buzdította, segítette őket” — emeli ki megemlékezésében PÁLFY MÓRIC. Ezeket az erényeket személyes indíttatás táplálta, de minden bizonnyal örökölt is kapta mestereitől, HANTKENTŐL és KOCH ANTALRÓL, akiről ugyanígy emlékeztek meg tanítványai. A most 125 éves Őslénytani Tanszék munkatársai a szakmai örökségen túl oktatók és hallgatók kapcsolatában ezt a hagyományt is igyekeznek ápolni.

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszönöm azt a segítséget, amit TÓTH Emőkédtől, HÁLA Józseftől, KORDOS Lászlótól, MONOSTORI Évától, GÖRÖG Ágnesztől, SZINGER Balázstól, SZENTE Istvántól, KÁZMÉR Miklóstól és SZEITZ Pétertől a munka összeállításához kaptam.

Irodalom — References

- BOGSCH L. 1981: Emlékezés Lőrenthey Imrére halálának 60. évfordulóján. — *Földtani Tudománytörténeti Évkönyv* 7 (1978), 96–106.
- BOGSCH L. 1982: A Budapesti Tudományegyetem Őslénytani Intézetének száz esztendő története. — *Földtani Közlöny* 112, 331–349.
- BOGSCH, L. & BODA, J. 1987: History of Teaching Palaeontology at the University of Budapest. — In: HÁLA, J. (Ed.): Rocks, Fossils and History — Italian–Hungarian relations in the Field of Geology. — *Annals of the History of Hungarian Geology*, Spec. Issue, 41–48.
- GÉCZY B. 1995: A magyarországi őslénytán története. Akadémiai székfoglaló — Értekezések, Emlékezések. Akadémiai Kiadó, Budapest, 66 p.

- HORVÁTH G. 1917: beszéde LÖRENTHEY Imre l. t. ravatalánál 1917 augusztus 18-án. — Akadémikai Értesítő, 28/8–10, p. 520.
- JUGOVICS L. 1941: Lörenthey Imre Dr. — In: BARTHA I. & FÖRSTER R. 1941: A Kis Akadémia negyvenkét esztendeje az ezredik előadásig 1899–1941. — Kis Akadémia, Budapest, 647 p.
- KASZAP A. 1998: Fejezetek egy apokrif geológia-történetből. — *Természet Világa* **II. különszám**, 92–94.
- MAGYAR I. 2004: Tanulságok a hazai pannóniai puhatestű-rétegtan történetéből. — *Földtani Közöny* **134/3**, 369–390.
- A Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlása **1905/17**, 29–31.
- Müller P. 1987: Imre Lörenthey (1867–1917). — In: Hála, J. (Ed.): *Rocks, Fossils and History — Italian–Hungarian relations in the Field of Geology*. — *Annals of the History of Hungarian Geology*, Spec. Issue., 91–93.
- PÁLFY M. 1923: Lörenthey Imre l. tag emlékezete. — *MTA Emlékbeszédek XVIII/12*, 1–15.
- PAPP K. 1950: Adalékok Hantken Miksa életrajzához. — Kézirat. ELTE Őslénytani Tanszék könyvtára.
- SCHELKEN P. 1982: Egy elfelejtett magyar tudós. — *Magyar Nemzet* **1982. május 19**, p. 6.
- VADÁSZ E. 1918: Lörenthey Imre emlékezete. — *Földtani Közöny* **48**, 40–52. (fényképpel)
- WANEK F. 1999: Koch Antal asszisztensei a Kolozsvári Tudományegyetemen. — In: CSEKE P. & HAUER M. (szerk.): 125 éves a kolozsvári egyetem. Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 91–111.
- és LÖRENTHEY Imre publikációi, ahogy azt VADÁSZ Elemér (1918) felsorolta.
- Kézirat beérkezett: 2007. 04. 11.